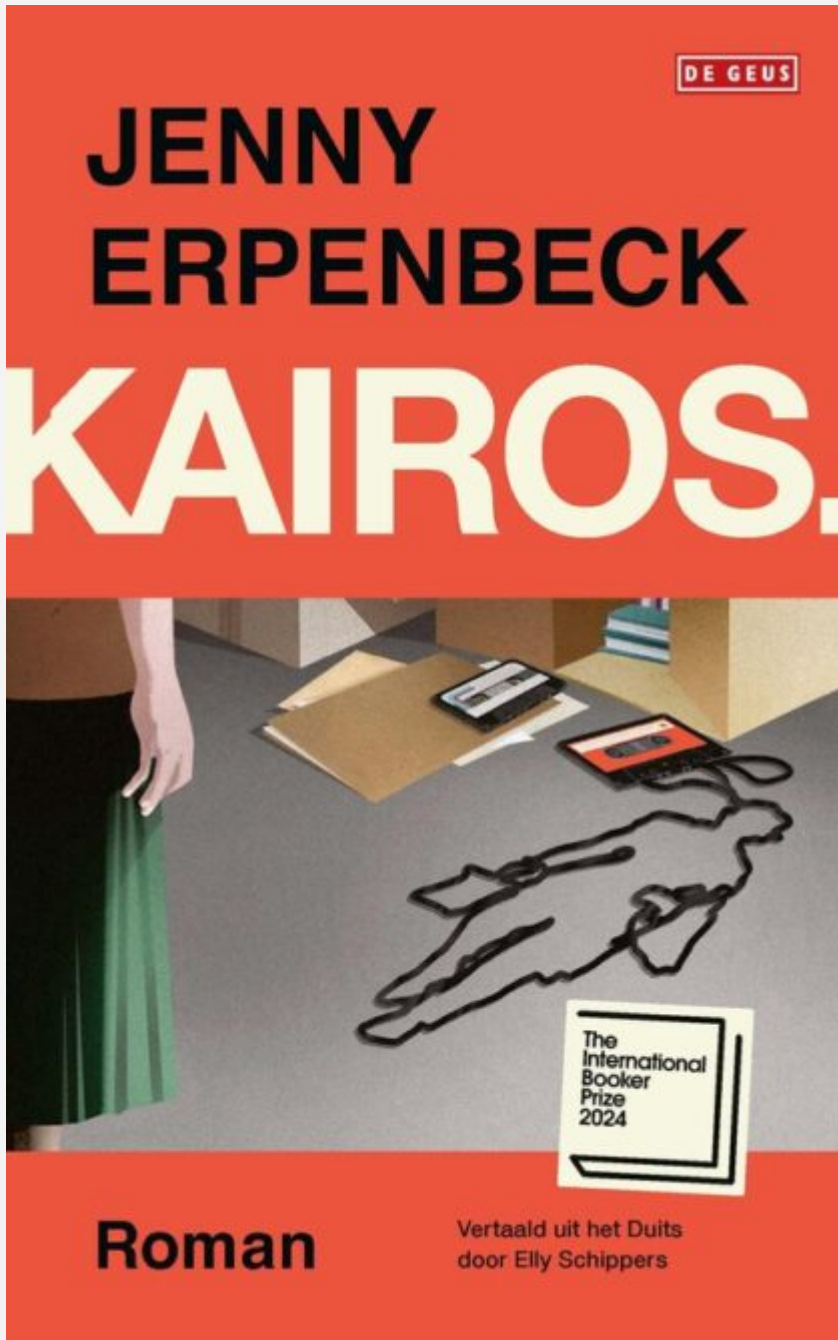

'Kairos.' door Jenny Erpenbeck

Jenny Erpenbeck werd geboren in Oost-Berlijn en ging als jonge vrouw twee jaar in de leer bij een boekbinder, voordat ze zich meer op theater richtte; elementen die ook in de roman terug te vinden zijn. Ze heeft verschillende belangrijke Duitse prijzen op haar naam staan en won in 2015 de Europese Literatuurprijs voor *Een handvol sneeuw*. Dit jaar ontving ze samen met haar vertaler Michael Hofmann de International Booker prize voor haar roman *Kairos*. uit 2021. Dit jaar verscheen de Nederlandse vertaling.

Kairos. speelt zich grotendeels af in Oost-Berlijn in de tweede helft van de jaren 80, het tijdperk voorafgaand aan de val van de muur en het einde van de DDR. Aan de hand van twee grote kartonnen dozen die protagoniste Katharina ontvangt na het overlijden van haar oude liefde Hans, kijkt zij terug op de bewogen jaren die zij als jonge vrouw met hem deelde en alle paradoxale gevoelens die hun relatie en hun omstandigheden in de DDR kenmerkten. Vermoedelijk komt hier de punt achter het woord kairos in de titel van het boek vandaan: het gaat om afgeronde tijd, met het terugkijken wordt er ook een punt gezet achter een tijd die nooit meer terug zal komen.

Katharina is al op haar 19e een bewuste en zelfverzekerde vrouw die de hele wereld aan lijkt te kunnen. Ze studeert en woont nog bij haar moeder, omdat hun woning dermate groot is dat ze van overheidswege niet in aanmerking komt voor een eigen woning. In 1986 ontmoet zij Hans: schrijver, radiopresentator, een gevestigde naam in het intellectuele milieu van Oost-Berlijn die zich in tegenstelling tot de meeste mensen redelijk vrij kan bewegen buiten de DDR voor zijn werkzaamheden. De hoofdstukken uit de eerste doos met herinneringen en souvenirs omvatten de relatief gelukkige jaren in hun relatie waarin ze beiden hun ontmoeting en samenzijn romantiseren door vaste gewoontes, vieringen en de haast

gemythologiseerde versie van hun ontmoetingsverhaal: het juiste moment en de juiste plek. Relatief gelukkig, want vanaf het eerste moment zijn er ingewikkelde omstandigheden, op relationeel vlak het grote leeftijdsverschil. Naast de gebruikelijke uitdaging van de verschillende levensfasen waar geliefden met een leeftijdsverschil zich in bevinden, speelt ook de scheiding voor- en naoorlogs af en toe een rol. Hans heeft nog bij de Hitlerjugend gezeten en verschillende aspecten van de geschiedenis meegemaakt die Katharina minder zeggen. Hans lijkt het oude Duitsland te symboliseren, waar Katharina tot de generatie behoort die volledig onder het juk of de zorg van de DDR is opgegroeid. Daarnaast is Hans getrouwd en heeft hij een zoon die niet eens zo veel jonger is dan Katharina. Zijn huwelijk is belangrijk voor hem; hij zal zijn gezin nooit vrijwillig verlaten. De echtelieden laten elkaar vrij zolang de ander maar niets merkt van de uitstapjes en Hans heeft dan ook al verschillende buitenechtelijke relaties achter de rug. Hans is zich bewust van de ongelijkwaardigheid die dat creëert en is daar eerst heel reëel over:

“Op een dag, zegt hij, op een dag zul je met een jongeman trouwen – dan schenk ik je een bos rozen op je bruiloft. Hij ziet haar glimlachen en het hoofd schudden, zoals hij verwachtte. Maar hij zei die zin meer tegen zichzelf dan tegen haar. Hij mag niet vergeten dat hij haar op een dag zal moeten afstaan. Hij mag niet vergeten dat hij dit beter weet dan zij, die nu alleen glimlacht om die zin.”

Ook datgene wat we meekrijgen over het leven in de DDR is hier relatief mild: aubergines zijn onbekend, salade Niçoise een ontzettend chique Westers fenomeen, je hebt een uitreisvisum nodig om je oma in Keulen te bezoeken, de prijzen van gebruiksgoederen zijn zeer hoog en de keuze zeer beperkt. De overheid bepaalt voor welke voorzieningen je in aanmerking komt (woning, telefoonaansluiting).

Aan het einde van de hoofdstukken uit de eerste doos beginnen de barsten zichtbaar te worden en de lezer wordt steeds meer uitgedaagd om zelf een oordeel te vormen over de relatie en het leven in de DDR. Zijn Hans en Katharina wel de meest betrouwbare bronnen of willen zij het beste zien in hun liefde en hun land? Er vindt een verschuiving van macht en afhankelijkheid plaats binnen de affaire van Katharina en Hans. Woedend zou je Hans willen herinneren aan zijn eerdere realistische woorden. Hans oefent steeds meer beklemmende invloed uit op haar zelfbeeld en toekomstplannen. Hij spreekt cassettebandjes vol verwijten voor haar in waar zij om haar liefde te bewijzen nauwkeurig op moet reageren.

“Voor de derde keer heeft Hans de cassette voor haar ingesproken. Kant A. Kant B. Zestig minuten. Het is steeds dezelfde cassette. Telkens nadat ze de opname heeft beluisterd, neemt hij hem weer mee, wist uit wat hij daarvòòr gezegd heeft en neemt zijn nieuwe vragen en commentaren op. Alsof hij voor haar alleen nog met krijt schrijft. De spons pakt, uitwist, weer schrijft, opnieuw uitwist. Als de blaadjes met haar aantekeningen er niet waren, zou ze soms denken dat ze alles droomde. Als ze haar hersens niet had, zou er van dat alles niets overblijven. Haar hersens, zijn papier.” (pag 220)

Naarmate de broeierige sfeer van revolutie tegen de DDR toeneemt, groeien ook de zorgen van Katharina's omgeving om haar. Je voelt het aankomen: de muur moet hoe dan ook omver, met alle bijkomende schade.

Zo vlot als het eerste gedeelte met alle culturele en historische verwijzingen las, zo grimmig en beklemmend is het tweede, kortere gedeelte van het boek, dat echter langer lijkt te duren. Een mooi voorbeeld van kairos, de beleving van de tijd, die zich niet laat leiden door chronos, het meer meetbare verstrijken van de tijd. Een geweldig gelaagde leeservaring, met zowel op historisch niveau als in de liefde veel nieuwe inzichten.

Uitgeverij de Geus, 2024
Pagina's 352
Vertaling uit het Duits door Elly Schippers (*Kairos*)
ISBN 978 9044 547 412

Recensie door Kim ter Beke, augustus 2024